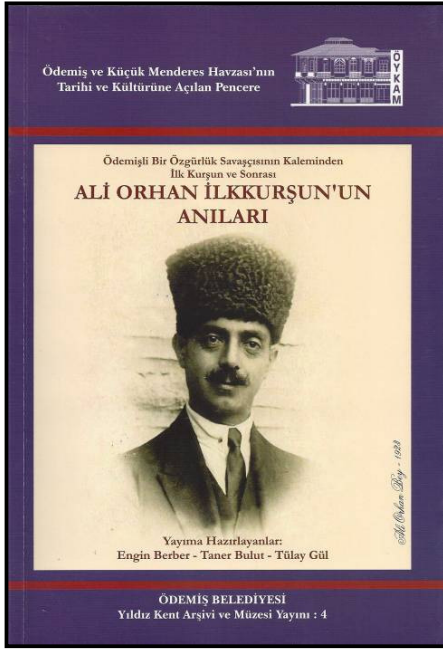

KİTAP DEĞERLENDİRME

Engin Berber – Taner Bulut – Tülay Gül,
Ali Orhan İlkurşun'un Anıları, Ödemiş Belediyesi Yayınları, Ödemiş, 2003.

Osman Karatay*

Genç tüccar Ali Orhan 14 Mayıs gününü hayli sıkıntılı geçirir. Oradan oraya dolaşır, sağlıklı bilgi almaya çalışır. Düşman gemileri birkaç gündür İzmir açıklarında beklemektedir ama bir hareket yoktur. Dahası sağlıklı bilgi yoktur. Bir tercüman vasıtasıyla düşman komutanlarından alınan bilginin yayılması üzerine ertesi gün işgalin gerçekleşeceği kamuoyunca duyulur. Halk çeşitli yerlerde küçük gruplar halinde toplanmakta, bu haberleri konuşmaktadır. Can sıkıntısı içinde oradan oraya dolaşan ve konuşmalara kulak misafiri olan ihtiyat zabıtlığından yeni terhis Ali Orhan Bey, bu esnada İzmir'deki ilk direniş örgütlenmesinin de şahidi olur. Ertesi gün işgal gerçekleşir, başta Amerikan olmak üzere, müttefik gemilerinin taşıdığı Yunan birlikleri İzmir'e çıkarlar. İlk kurşunun ardından kargaşa başlar, Yunan Efzon alayları özellikle terör estirirler. Bu arada Ali Orhan Bey de tutuklanır ve götürülür. Birkaç gün sonra salıverildiğinde hemen Ödemiş'e

gider ve kendine verdiği sözü tutarak direniş örgütlemeye başlar. Zaman aralığı dardır. 1 Haziran günü Yunan birlikleri Ödemiş'e ulaştığında kendisi gibi yeni terhislerle birlikte kurdukları müfreze ile onları karşılarlar. Güçleri ve imkânları azdır ama sonuçta Yunanlıları sarsarlar. Ödemiş'in düşmesiyle Salihli cephesinde savaşır. Oradan da daha içerilere çekilip nihayet düzenli orduya katılırlar.

Ali Orhan Bey'in savaştan sonraki hayatı doğrudan veya dolaylı kültürel alanda çalışarak geçmiştir. Ödemiş Türk Ocağı kuruculuğu ve başkanlığının ardından iki yerde nahiye müdürlüğü ve 1940'larda halkevi ile devam eden hayatında İstiklal Savaşı hatıralarını yazmak, daha anlamlı olarak da başkalarının hatıra ve belgelerini toplamak üzere imkân ve şartları bulmuştur. Soyadı Kanunu ile birlikte İlkurşun soyadını alan Ali Orhan Bey, hatıralarını ilk olarak 1933 yılında *Yeni Ödemiş* gazetesinde yayınlamıştır. Ancak bu mecmuanın yayın hayatına devam edememesi sebebiyle bu ilk deneme yarım kalmış gözüküyor.

İlkkurşun, halkevinde çalışırken Batı Anadolu'daki kaymakamlık, belediye, müftülük, halkevleri ve bazı özel şahıslara gönderdiği çağrılar ile İstiklal Harbi'ne dair belge ve hatırası olanların bunları kendisine ulaştırmasını talep etmiştir. Böylece kendi bildikleri ve yaşadıkları yanında diğer tecrübeleri de bilgisine ekleyen İlkurşun, çok daha genişletilmiş karşılaştırmalı bir hatırat hazırlayarak 1951 yılından itibaren çeşitli mercilere başvurmuştur. Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü bu hatıratı yayınlamaya değer bulmaz ama gönderilen nüshaları arşivde saklamaya karar verir. Hatıratın tamamı *Ege Ekspres* gazetesinde 15 Mayıs 1958'de yayınlanmaya başlar. Daha sonra bu nüshalar Türk Tarih Kurumu'na gönderilir. Faik Reşit Unat'ın raporuna istinaden 'vulgarize' olması ve daha önce yayınlanması bahane gösterilerek yayını reddedilir ama satın alınarak kurum arşivine konulur.

İşte, Ege Üniversitesi Öğretim Üyesi ve Ödemiş Yıldız Kent Arşivi Müdürü Prof. Dr. Engin Berber ile iki öğrencisinin çabalarında sevindirici noktaya bu nüshaların varlığıyla ulaşıyor. Ayrıca Dokuz Eylül Üniversitesi'nde de basılmamış nüshalara ulaşıyor. Böylece matbu olan ve olmayan tüm nüshaları edinen ve karşılaştırarak birleşik bir metin hazırlayan Prof. Berber ve öğrencileri Ödemiş Belediyesi'nin yayını olarak Ege Bölgesi, dolayısıyla İstiklal Harbi için son derece önemli bu hatıratı kitap olarak okuyucuya sunmuşlardır.

Kitaptaki metin *Ege Ekspres*'deki yayın esas alınarak düzenlenmiş. Belirttiğimiz gibi, 14 Mayıs günü ile başlıyor. Türk Ocağı binasının direniş merkezi olarak toplantılara ev sahipliği yaptığını öğreniyoruz. İlkurşun, kendi tecrübelerinde bulunmayan bölümleri Kazım Özalp, Haydar Rüştü Öktem ve Ragıp Nurettin Ege gibi kimselerin yayınlanmış hatıralarından naklediyor veya destekliyor. Redd-i İlhak Cemiyeti'nin oluşumu, Maşatlık Mitingi'nin gerçekleştirilmesini adeta film senaryosu gibi anlatıyor. Kemeraltı'ndaki kalabalık sivil Türklere Ermeni ve Rumların ateş yağdırmaları, insanların can havliyle kaçışmaları canlı bir anlatımla naklediliyor. Hapishaneden çıkartılan suçluların anında birer vatan savunucusu olmaları, ellerine geçirdikleriyle Yunanlılarla çatışmaya girmeleri ise duygu yüklü sahnelere büyük katkı yapıyor. Tabii Yunanlıların sokaklarda yaptığı katliam içler acısı. Yorulduktan sonra topladıkları sivilleri Kordon'da yürütüyorlar. Bu esnada da canlarının istediğini süngü ile öldürüyorlar. Artık bir Amerikan subayı dayanamıyor ve bağırıp çağırarak bu cinayetleri durduruyor. Ali Orhan İlkurşun burada hayatta kalanlardan biridir.

Aslında bu esere bir hatırat demek doğru değil. Yukarıda geçtiği gibi, başka yerlerden edindiği bilgileri de kullanan İlkurşun, kendisinin hiç bulunmadığı Urla gibi yerlerde olanları da kaynağını göstererek ayrıntılı naklediyor. Hatta İstanbul'da olanları yaşamış gibi anlatıyor. Sultanahmet Mitingi'ne çok geniş yer veriyor. Tabii Ödemiş günleri başlayınca hatıratın esas kısmına geliyoruz. İzmir'den canını kurtarıp kaçabilen 90 kadar Ödemişli durumu anlatmaya ve mukavemeti örgütlemeye çalışıyor. Resmi görevliler inansalar bile ümitleri

yok, halkın içinde ise Rumlarla haberleşerek kendi selametlerini sağlamayı uman hainler var. Türkler içinde direnişi örgütlemek gerçekten zor. Ancak bu başarıyor ve o günlerde oralarda bulunan Celal Bayar'ın da dahliyle Ödemiş'te ve civar kasabalarda örgütlenmeye gidiliyor. İş gençlerde bitiyor, gençliğin vatan savunmasındaki iştiyakı ümitsiz büyükleri düşündürmekte, gayrete getirmektedir. İlk günlerde Rauf Orbay'ın yapamadığı örgütlenmeyi, şimdi Ödemişliler kendi başlarına yapmışlar, adeta bir hükümet kurmuşlardır. Şevke gelen kaymakam da bunu bir telgrafla İstanbul'a ve İtilaf Devletleri temsilcilerine bildirmiş, Ödemiş'in direneceğini dünyaya ilan etmiştir. Hem de direnişi bozmak için gelen bir Türk yarbayın ve ona yardımcı kasabalıların aleyhte çalışmalarına, bu arada eşkıyalığı sürdüren bazı efelere rağmen. Diğer bazı efeler ise milli mücadele ruhunu coşkuya getiriyorlardı. Sayılarının 300 kişiyi ancak bulduğunu ise belki düşman bilmiyordu. Bu 300 kişi ovaya dağıldığı ve donanımı yetersiz olduğu için, trenle gelen zinde Yunan alayı karşısında başarı sağlayamayacak ve Ödemiş teslim olacaktır. Ama Yunanlıların burada verdiği 300 kayıp Atina'da matem ilan edilmesine yeterli olmuştur.

200 sayfalık kitap, daha doğrusu hatırat Haziran sonlarındaki Aydın muharebeleriyle bitiyor. Bu arada Soma, Akhisar ve Çine gibi yerlerdeki direniş ve gelişmeler de ayrıntılı anlatılıyor. İlgi çeken vurgu, sadece bir gün süren ve imkânsızlıklar içinde yapılanın en iyisi olmasına rağmen Ödemiş'in kolayca Yunanlılara geçmesiyle sonuçlanan çatışmanın Ege bölgesinde destan kıvamında yayılması, insanların haftalar sonra bile burada savaşın sürdüğünü sanarak gayrete gelmeleridir. Bu şekilde, Ödemiş'te atılan ilk kurşunların Ege savunmasını tetiklediğini söylemek abartı olmayacaktır.

Yayına hazırlayanlar bunun sadece hatırat kısmı olduğunu, Ali Orhan İlkurşun Bey'in tüm belgelerini ayrı bir kitap halinde yayınlanmak üzere çalışmakta olduklarını belirtiyorlar. Dileğimiz daha geniş olacak bu eserin de kısa zamanda okuyucuyla buluşması. Bu vesileyle Prof. Engin Berber ve çalışma arkadaşları ile kitabın neşrinde emeği geçenleri tebrik ediyoruz.